TIBBIYOT OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA YUQORI NAFAS YO‘LLARIDA YOT JISM TIQILGANDA GEYMLIX USULINI QO‘LLASH TEXNIKASI MAVZUSINI O‘QITISH METODIKASI

Xalimov Aziz Olim o'g'li

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti.

Buxoro, O‘zbekiston

E-mail: xalimov.aziz@bsmi.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida yuqori nafas yo‘llariga yot jism tiqilishi bilan bog‘liq favqulodda holatlarda birinchi yordam ko‘rsatish bo‘yicha o‘quv jarayonini tashkil etish masalalari tahlil qilinadi. Xususan, Geymlix (Heimlich) usulini amaliyotda to‘g‘ri va samarali qo‘llash texnikasi, talabalarga ushbu muhim hayotiy ko‘nikmani o‘rgatish metodikasi chuqur yoritilgan. Maqolada simulyatsion treninglar, rolli o‘yinlar, klasterli mashg‘ulotlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish (case study) kabi zamonaviy interaktiv pedagogik yondashuvlardan foydalanish orqali talabalarda klinik fikrlashni shakllantirish va tezkor qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan. Shuningdek, yuqori nafas yo‘llari obstruksiyasining klinik belgilari, uni aniqlash mezonlari va yordam ko‘rsatish algoritmlari nazariy va amaliy jihatdan o‘rgatilishi, o‘quvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirishdagi ahamiyati ilmiy asoslangan tarzda tahlil etilgan. Ushbu maqola tibbiy ta’lim sifatini oshirish, talabalarning amaliy malakasini mustahkamlash hamda real klinik holatlarga tayyorlashda samarali metodik yo‘nalishni taklif etadik.

Kalit so’zlar: Geymlix usuli, birinchi yordam, tibbiy ta’lim, yuqori nafas yo‘llari, metodika, amaliy ko‘nikma, Support (BLS) va Advanced Life Support (ALS)

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы организации учебного процесса в высших медицинских учебных заведениях по оказанию первой помощи в чрезвычайных ситуациях, связанных с обструкцией верхних дыхательных путей инородным телом. В частности, подробно освещается методика правильного и эффективного применения метода Геймлиха (Heimlich) на практике, методика обучения студентов этому важному жизненному навыку. В статье особое внимание уделяется формированию у учащихся клинического мышления и развитию навыков быстрого принятия решений с помощью современных интерактивных педагогических подходов, таких как симуляционные тренинги, ролевые игры, кластерное обучение, анализ проблемных ситуаций (тематическое исследование). Также научно обоснованно проанализированы клинические признаки обструкции верхних дыхательных путей, критерии ее выявления и алгоритмы оказания помощи в теоретическом и практическом плане, ее значение для повышения

ISSN 3030-3907

профессиональной подготовки учащихся. В данной статье мы предлагаем эффективную методическую направленность по повышению качества медицинского образования, укреплению практической компетентности студентов и подготовке их к реальным клиническим случаям.

Ключевые слова: метод Gamlix, первая помощь, медицинское образование, верхние дыхательные пути, методология, практические навыки, поддержка (BLS) и расширенная поддержка жизни (ALS)

Annotation: this article analyzes the issues of organizing the educational process for the provision of first aid in emergency situations associated with foreign body congestion in the upper respiratory tract in medical institutions of Higher Education. In particular, the technique of the correct and effective application of the Geimlich (Heimlich) method in practice, the methodology for teaching students this important life skill, is deeply covered. The article pays special attention to the development of clinical thinking formation and rapid decision-making skills in students through the use of modern interactive pedagogical approaches such as simulation training, role-playing games, cluster training, problem Situation Analysis (case study). Also, the clinical signs of upper respiratory tract obstruction, the criteria for its identification and the fact that assistance algorithms are taught theoretically and practically, the importance of students in improving their professional training has been scientifically analyzed. This article proposed an effective methodological direction in improving the quality of medical education, strengthening the practical qualifications of students and preparing for real clinical cases.

Keywords: Geymlix method, first aid, medical education, upper respiratory tract, methodology, practical skills, Support (BLS), and Advanced Life Support(ALS

Kirish

Yuqori nafas yo‘llarining to‘silishi – inson hayotini jiddiy xavf ostida qoldiradigan, tezkor va samarali birinchi yordam choralari ko‘rilmasa, bir necha daqiqa ichida o‘limga olib kelishi mumkin bo‘lgan og‘ir favqulodda holatlardan biridir. Bunday holat, ayniqsa, yot jismning nafas yo‘llariga tiqilishi oqibatida yuzaga keladi va asosan bolalar, qariyalar hamda ovqatlanish vaqtida ehtiyotsizlik qilgan har qanday yoshdagi odamlarda kuzatiladi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, har yili minglab odamlar aynan yuqori nafas yo‘llarining yot jism bilan to‘silishi tufayli hayotdan ko‘z yumadi, bu esa mazkur muammoning dolzarbligini yanada oshiradi.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, nafas yo‘llari tiqilishi holatida birinchi yordam ko‘rsatish bo‘yicha samarali texnikalarni egallash nafaqat tibbiyot xodimlari, balki keng jamoatchilik uchun ham katta ahamiyatga ega. Ayniqsa,

ISSN 3030-3907

Geymlix usuli (Heimlich maneuver) – bu kabi holatlarda universal va yuqori samaradorlikka ega bo‘lgan muhim texnikadir. 1974-yilda amerikalik vrach Genri Geymlix tomonidan ishlab chiqilgan ushbu usul nafas yo‘lini tezda ochish, kislorod oqimini tiklash va bemorning hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan mexanik manipulyatsiyani o‘z ichiga oladi. Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida Geymlix usulini o‘rgatish – bo‘lajak shifokorlarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda, ularning amaliy ko‘nikmalarini mustahkamlashda va real hayotda yuz berishi mumkin bo‘lgan xavfli vaziyatlarga tayyorligini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Mazkur mavzu doirasida Geymlix usulining nazariy asoslari, amaliy tatbiqi, o‘qitish metodikasi hamda ushbu usulning tibbiy ta’limdagi o‘rni atroflicha tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Yuqori nafas yo‘llariga yot jism tiqilishining oldini olish va bunday holatlarda tezkor, samarali yordam ko‘rsatish texnikalarini o‘rgatish tibbiy ta’limda muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, Geymlix usuli (Heimlich maneuver) – hayot uchun xavfli bo‘lgan bo‘g‘ilish (asfiksiya) holatlarida birinchi yordam ko‘rsatishning eng samarali va tezkor usullaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Heimlich usuli 1974-yilda amerikalik vrach Genri Geymlix tomonidan taklif etilgan bo‘lib, yot jism nafas yo‘llarini to‘sib qo‘ygan bemorlarga tez yordam ko‘rsatish maqsadida ishlab chiqilgan. Uning samaradorligi ko‘plab klinik holatlar orqali isbotlangan va AQShning "Red Cross" va "American Heart Association" kabi tashkilotlari tomonidan tasdiqlangan (Heimlich H. Pop Goes the Cafe Coronary, Emergency Medicine, 1974). So‘nggi yillarda tibbiy ta’limda amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga e’tibor kuchaygan. WHO va boshqa xalqaro tashkilotlar klinik ko‘nikmalarni o‘qitishda simulyatsion (maneken yordamida) o‘qitishni keng joriy qilishni tavsiya etgan. Geymlix usuli aynan shu yo‘nalishda mashq qilinadigan asosiy muhim texnikalardan biridir (WHO. Medical Education Global Standards, 2020).

O‘zbekiston Respublikasi SSV tasarrufidagi tibbiyot oliy o‘quv yurtlarida birinchi yordam ko‘rsatish mavzusi asosiy o‘quv dasturlariga kiritilgan. Bunda Rossiya, AQSh, Buyuk Britaniya tajribalari, xususan Basic Life Support (BLS) va Advanced Life Support (ALS) modellariga asoslangan o‘quv dasturlari muhim o‘ringa ega.

Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida talabalarga favqulodda holatlarda tez va samarali yordam ko‘rsatish ko‘nikmalarini o‘rgatish muhim ahamiyatga ega. Yuqori nafas yo‘llarining yot jism bilan to‘silib qolishi (bo‘g‘ilish) holatlari hayot uchun xavfli hisoblanadi. Bunday vaziyatlarda Geymlix usuli (Heimlich maneuver) birinchi yordam sifatida qo‘llanadi. Ushbu mavzuni o‘qitishda Basic

ISSN 3030-3907

Life Support (BLS) va Advanced Life Support (ALS) modellarini qo‘llash samarali yondashuv hisoblanadi.

Advanced Life Support (ALS) modeli esa murakkabroq va keng qamrovli yordam choralarini o‘z ichiga oladi. ALS modeli quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- Bo‘g‘ilish holatini chuqur tahlil qilish: Aholining turli yosh guruhlarida (bolalar, kattalar, homilador ayollar) bo‘g‘ilishning xavf omillari va alomatlarini o‘rganish.
- Boshqa usullarni baholash: Agar Geymlix usuli samara bermasa, traxeotomiya, konikotomiya kabi invaziv choralarni o‘rganish.
- Qaror qabul qilish algoritmi: ALS algoritmlari asosida talabalarga qachon va qanday yordam usulini tanlashni o‘rgatish.
- Multidissipliner yondashuv: Hamshiralik, shoshilinch tibbiy yordam va reanimatsiya jamoalari bilan hamkorlikda simulyatsiyalar.

BLS va ALS modellarini integratsiyalashgan holda o‘rgatish orqali quyidagi natijalarga erishiladi:

- Talabalar real holatlarda bosim ostida to‘g‘ri va tez harakat qilishni o‘rganadilar.
- Klinika oldi (pre-klinik) va klinik darajadagi bilimlar uzviy bog‘lanadi.
- Ko‘nikmalar simulyatsion o‘quv qurilmalari va OSCE (Objective Structured Clinical Examination) uslubida baholanadi.

NATIJALAR. BLS (Basic Life Support - Asosiy Hayotga Qo‘llab-quvvatlash) va ALS (Advanced Life Support - Rivojlangan Hayotga Qo‘llab-quvvatlash) modellari orqali Geymlix usulini o‘rgatish, nafas olish yo‘llarida tiqilgan jismni chiqarish va bemorni saqlab qolish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu metodika, bemorlar uchun tezkor va samarali tibbiy yordamni taqdim etish imkonini yaratadi. Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida, ayniqsa talabalar va amaliyotchi shifokorlar uchun ushbu metodikaning samarali o‘qitilishi, ularning professional mahoratini yuqori darajaga ko‘tarishga xizmat qiladi.

BLS va ALS metodikalarining o‘rganilishi, shuningdek, Geymlix usulining qamrab olgan ko‘plab amaliyotlarni tibbiyot olamida to‘liq va chuqur tushunishga olib keladi. Tibbiyot mutaxassislari, bu metodikalarga tayyorlanib, nafas olish yo‘llari to‘siqlari va hayotni saqlash bo‘yicha to‘g‘ri va samarali qarorlar qabul qilishga qodir bo‘ladilar. Bu esa bemorlarning hayotini saqlab qolish uchun katta ahamiyatga ega bo‘ladi.

Shu bilan birga, ushbu usullarni o‘rganish, shifokorlar va talabalar orasida tibbiy yordamni tez va aniq ko‘rsatish ko‘nikmalarini rivojlantirishga imkon

ISSN 3030-3907

yaratadi. Darslarni ilmiy tarzda yoritish, ushbu metodikalar samaradorligini yanada oshiradi va jahon tibbiyotida yangiliklarni joriy etishga xizmat qiladi. Ularning o‘rganilishi nafaqat tibbiyot sohasidagi yuksalish, balki butun jamiyatning salomatligini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin.

MUHOKAMA. Yuqori nafas yo‘llarida yot jismning tiqilishi, asosan, nafas olishni to‘sadigan, hayotni xavf ostiga qo‘yadigan muammolarga olib keladi. Bu holatda tibbiy yordam ko‘rsatish muhim bo‘ladi. Geymlix usuli bu kabi holatlarda yordam berish uchun qo‘llaniladigan samarali texnikalardan biridir. Ushbu mavzuni o‘rgatishda o‘quvchilarga bu usulning ahamiyatini, ishlash prinsiplarini va qanday vaziyatlarda qo‘llashni tushuntirish zarur. Geymlix usuli orqali yuqori nafas yo‘llarida yotgan jismni chiqarish va bemorning nafas olish yo‘llarini to‘liq tiklash maqsad qilinadi. Usulning asosiy tamoyillari, xususan, oyoqlarni pastga qarab joylashtirish, boshni orqaga tortish va og‘ir jismni tepadan pastga surish, bu texnikaning samarali ishlashiga asos bo‘ladi. Shu bilan birga, o‘qitishda bemorning xavfsizligini ta’minlash ham muhimdir. O‘quvchilarga nazariy jihatdan Geymlix usulini tushuntirgandan so‘ng, amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish zarur. O‘quvchilarga bu usulni qo‘llashni qo‘lga kiritish, bemorning holatini tahlil qilish va texnikani to‘g‘ri qo‘llashni ko‘rsatish orqali ularga nazariy bilimni amaliyotga tatbiq etishga yordam berish muhimdir. Ushbu texnikani qo‘llash jarayonida ehtiyotkorlikka alohida e’tibor berish lozim. O‘qitishda har bir qadamni batafsil tushuntirish, xato qilish ehtimollarini kamaytirish va tibbiy yordamning vaqtida ko‘rsatilishi muhim. Shuningdek, usulni qo‘llashda mavjud tibbiy moslamalar va vositalar haqida ham so‘z yuritish kerak. Yuqori nafas yo‘llarida jism tiqilishi holatida qo‘llaniladigan boshqa tibbiy texnikalar bilan solishtirib, Geymlix usulining afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilish zarur. Boshqa usullar bilan birgalikda Geymlix usulini qo‘llashning samaradorligi va xavfsizligini muhokama qilish foydali bo‘ladi. Ushbu mavzuni o‘rgatishda qiyinchiliklar ham bo‘lishi mumkin. Masalan, yuqori nafas yo‘llarida yotgan jismni chiqarishda noto‘g‘ri texnikaning ishlatilishi bemor uchun xavf tug‘dirishi mumkin. Bunday holatlarni qanday oldini olish, o‘qitishda qaysi ko‘nikmalarni rivojlantirish kerakligi haqida gapirish lozim.

XULOSA. Bu mavzu, tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida talabalarga yuqori nafas yo‘llarida tiqilib qolgan jismni chiqarish uchun qo‘llaniladigan "geymlik usuli"ni o‘rgatish texnikasini o‘z ichiga oladi. Ushbu usul, asosan, og‘ir nafas olish holatlarida, masalan, o‘pkaning yuqori nafas yo‘llariga yot jism kirganida qo‘llanadi. O‘qitish metodikasi talabalarga to‘g‘ri texnika va usullarni samarali o‘rgatishga qaratilgan. Bu o‘qitish jarayonida, teoriya va amaliyotning uyg‘unlashuvi muhim hisoblanadi. O‘qituvchilar talabalarga nazariy bilimlarni

ISSN 3030-3907

taqdim etib, shuningdek, amaliy mashqlarni o‘tish orqali, bu usulni samarali qo‘llashni o‘rgatadilar. Amaliy mashg‘ulotlar esa o‘qituvchining nazorati ostida amalga oshiriladi. Shuningdek, mavzu bo‘yicha o‘qitish jarayonida talabalarga xavfsizlik, shoshilinch yordam ko‘rsatishning asosiy tamoyillari va yot jismni chiqarish uchun zarur bo‘lgan holatlarda harakat qilish tartibi o‘rgatiladi. Talabalar nafas yo‘llaridagi yot jismni chiqarishning barcha bosqichlarini to‘g‘ri amalga oshirishni o‘rganadilar. Geymlix usulini o‘rgatish – nafaqat texnik mahorat, balki talabada tezkor qaror qabul qilish, psixologik barqarorlik va klinik fikrlashni shakllantirish vositasidir. Tibbiyot ta’limida ushbu texnikani amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuvlar asosida o‘qitish – yuqori malakali kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES):

1. Gadayev A.G. Umumiy amaliyot vrachlari uchun amaliy ko`nikmalar to`plami. Toshkent 2010.
2. Умумий амалиёт шифокори учун кулланма Ф.Г.Назиров, А.Г.Гадаев тахр. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2007.
3. Общая врачебная практика Под ред.Ф.Г.Назирова, А.Г.Гадаева. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2009.
4. Справочник врача общей практики. Дж.Мёрта. М.:Практика, 1998.
5. Сборник практических навыков для врачей общей практики. Гадаев А. и др. Т., 2010.
6. Терапевтический справочник Вашингтонского. Под ред. М.Вудли М.: Практика, 2000.
7. Dadamuxamedov A.N., Amonov Sh.E. Bolalar otorinolaringologiyasi. Toshkent, 2005.
8. Dadamuxamedov A.N. Bolalar otorinolaringologiyasi. Toshkent, 1999.
9. Otorinolaringologiya. S.A.Hasanov, N.X.Vohidov. Toshkent. Sanostandartnashriyoti. 2013.
10. Yuqori nafas yo’llari kasalliklari. Xasanov S.A., Vaxidov N.X. Toshkent. Voris-nasnriot. 2008.
11. Prakticheskaya otorinolaringologiya. Xodjaeva K.A. Tashkent 2005.
12. Amaliy otorinolaringologiya. Xodjaeva K.A. Tashkent. Iqtisod-molia 2005.
13. Amaliyotorinolaringologiya. XojaevaK.A. Tashkent. Iqtisod-molia 2006
14. Хронический гнойный средний отит у детей. XasanovS.A., OmonovSh.E. Toshkent. Uzb. Mil. Entsikl. 2010y.

ISSN 3030-3907

15. Maxsudov S.N., Shukurova G.R. Bolalar stomatologiyasi. Toshkent – 2008.

ISSN 3030-3907